

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
«ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА»

ПАНЧЕНКО ВІОЛЕТТА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 378.011.3-051-047.64(477)"1980/2014":81'243(043.3)

**ОРГАНІЗАЦІЯ КОНТРОЛЮ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ
У ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ
(КІНЕЦЬ ХХ – ПОЧАТОК ХХІ СТ.)**

спеціальність 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки
(шифр і назва спеціальності)

01 – Освіта / Педагогіка

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Старобільськ – 2019

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Роботу виконано в Комунальному закладі «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник :

кандидат педагогічних наук, доцент
Осова Ольга Олексіївна,
Комунальний заклад «Харківська
гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради, доцент
кафедри іноземної філології.

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, професор
Вакулєнко Валентина Миколаївна,
Донецький обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти, професор кафедри
адміністрування та управління освітою.

кандидат педагогічних наук, доцент
Капніна Галина Іванівна,
ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет», доцент
кафедри германської та слов'янської філології.

Захист відбудеться 29 жовтня року о 10.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 29.053.03 у Державному закладі «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» за адресою: Луганська обл., м. Северодонецьк, вул. Лисичанська, 1, конференц-зала.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» за адресою: 92703, Луганська обл., м. Старобільськ, пл. Гоголя, 1.

Автореферат розіслано 27 вересня 2019 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Н. В. Мордовцева

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

На сучасному етапі розвитку нашої держави освіта відіграє провідну роль у формуванні нової генерації українців, здатних до креативного мислення та професійного розвитку протягом життя в умовах постійно змінюваних соціально-економічних чинників та інноваційних процесів у суспільстві в цілому та в освітній галузі зокрема. З огляду на активні євроінтеграційні процеси в Україні особливої уваги заслуговує підготовка майбутніх учителів іноземних мов як посередників між українською та зарубіжними культурами, носіїв ідеалів та цінностей, спроможних формувати та розвивати в учнів компетенції, необхідні для громадян глобального суспільства XXI століття. Відтак постає питання щодо підвищення якості надання освітніх послуг, осучаснення змісту освіти шляхом упровадження педагогічних новацій і творчого застосування позитивного досвіду минулих років із метою покращення процесу підготовки фахівців у сфері іншомовної освіти.

Удосконалення професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів іноземних мов у закладах вищої педагогічної освіти (ЗВПО) значною мірою залежить від якісної організації контролю за навчальними досягненнями студентів. Реформування системи оцінювання у вищій школі свідчить про інтенсивні пошуки ефективних видів, форм і методів контролю, які б відповідали вимогам сучасної освіти, що представлені у Законах України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017), у Концепції мовної освіти в Україні (2011), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки (2012), Концепції «Нова українська школа» (2016), Концепції розвитку педагогічної освіти (2018), а також у рекомендаціях ЮНЕСКО та Міжнародної організації праці «Про становище і статус учителів» (1996), «Неперервна освіта у XXI ст.: зміна ролей педагогічного персоналу» (2000), Доповіді міжнародної Комісії з освіти ЮНЕСКО для XXI століття, які підкреслюють важливість підвищення якості професійної педагогічної освіти, її неперервності, людиноцентризму, демократизації, всебічності й варіативності.

У контексті вищезазначених проблем науковий інтерес викликає період кінця ХХ – початку ХХІ століття, який характеризується відходом від традиційної моделі освіти, становленням національної української вищої школи, реформуванням змісту підготовки педагогічних кадрів, пошуком нових форм і методів оцінювання та контролю навчальної діяльності студентів ЗВПО.

Огляд наукової літератури свідчить, що проблема організації контролю й оцінки знань привертала увагу багатьох науковців, зокрема її історико-педагогічні аспекти представлено в наукових доробках Л. Ваховського, В. Вихрущ, А. Відченко, М. Євтуха, О. Осової, О. Пташного, І. Репко, С. Савченка, І. Степанця, О. Сухомлинської та ін.; роль та сутність контролю, його значення в контексті навчальної діяльності, а також функції, види, форми та методи висвітлено в працях В. Алфімова, Ш. Амонашвілі, Ю. Бабанського, А. Белкіна, В. Вакуленко, Т. Ільїної, Є. Перовського, В. Полонського, Т. Сорочан, Є. Хрикова, Д. Чернилевського та ін.; психологічна складова контролю знайшла відображення у роботах Л. Виготського, Д. Ельконіна, І. Зимньої, С. Рубінштейна, Н. Талізної та ін.

У дослідженнях О. Адаменко, В. Баркасі, В. Курила, В. Лозової, Г. Пономарьової, С. Савченка висвітлено певні аспекти зазначеної проблеми в контексті професійної підготовки вчителів; специфіка організації контролю навчальної діяльності студентів

у сучасних закладах вищої освіти досліджувалася В. Аванесовим, В. Беспалько, В. Буряком, В. Гриньовою, Н. Карапузовою, І. Підласим, Л. Петриченко, І. Синельник, А. Харківською та ін.; особливостям використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі контролю навчальних досягнень студентів присвячені праці І. Булах, В. Докучаєвої, О. Меняйленка, О. Сілкова та ін.

Аналізу організації контролю навчальних досягнень майбутніх спеціалістів, а також особливостям підготовки майбутніх учителів іноземних мов у зарубіжних країнах присвячено роботи Я. Бельмаз, С. Вітвицької, Ю. Дерябіна, В. Гаманюк, О. Голотюк, Н. Гордієнко, Л. Гульпи, Г. Дмитрієва, І. Зварич, Г. Капніної, І. Козубовської, Л. Мовчан, С. Шандрук та ін.

Аналіз стану опрацьованості досліджуваної теми засвідчив, що проблема професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов у ЗВПО України в зазначений період знаходилася в колі інтересів В. Безлюдної, О. Місечко, О. Околовича, О. Шендерук, С. Шехавцової та ін.; методики викладання та контролю навчальних досягнень із іноземних мов розробляли О. Бігич, Н. Бориско, С. Ніколаєва, В. Черниш та ін.

Історіографічний огляд джерел із проблематики дослідження дозволяє стверджувати про наявність у педагогічній науці значної кількості робіт, присвячених різним аспектам контролю навчальної діяльності, організації навчально-пізнавальної діяльності студентів у ЗВПО, специфіці підготовки майбутніх учителів іноземних мов. Однак комплексний аналіз проблеми організації контролю навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов у закладах вищої педагогічної освіти наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть детально не розглядався.

Про високий рівень актуальності обраної проблеми свідчить і наявність суперечностей між:

- ґрунтовними теоретичними наробками щодо суті, форм, методів, видів і функцій контролю і недостатнім їх використанням у сучасній практиці підготовки вчителів іноземних мов;
- підвищенням вимог до організації контролю навчальної діяльності в умовах Болонського процесу й відсутністю обґрунтованих науково-практичних рекомендацій щодо їх здійснення;
- накопиченим у вітчизняній педагогічній думці минулого цінним досвідом організації контролю навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов і відсутністю його узагальнення з метою критичної оцінки і творчого використання в умовах сучасної освіти.

Таким чином, актуальність зазначеної проблеми, її недостатня розробленість в історико-педагогічній науці та необхідність вивчення цього феномену на сучасному етапі реформування системи освіти зумовили вибір теми дослідження: **«Організація контролю навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах України (кінець ХХ – початок ХХІ ст.)»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до плану НДР, над якою працює колектив академії «Організаційно-методологічні засади підготовки вчителя для сучасної школи ХХІ століття у контексті інтеграції України в європейський освітній простір».

Тему дослідження затверджено Вченою радою Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (протокол №10 від 15.02.2017 р.).

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх учителів іноземних мов у закладах вищої педагогічної освіти України наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття.

Предмет дослідження – теорія та практика організації контролю навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов у ЗВПО України наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття.

Мета дослідження – з'ясувати особливості та визначити тенденції розвитку теорії і практики організації контролю навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов у закладах вищої педагогічної освіти України (кінець ХХ – початок ХХІ століття).

Об'єкт, предмет та мета дослідження зумовили визначення таких **завдань**:

1. Схарактеризувати джерельну базу та з'ясувати сутність провідних дефініцій дослідження.

2. Визначити основні передумови розвитку теорії й практики організації контролю навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов у закладах вищої педагогічної освіти України в кінці ХХ – на початку ХХІ століття.

3. Виокремити й схарактеризувати етапи та тенденції організації контролю результатів навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов у досліджуваній період.

4. Узагальнити досвід організації контролю результатів навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов у практиці закладів вищої педагогічної освіти в Україні на межі ХХ – ХХІ століть.

5. Окреслити перспективи використання педагогічно цінного досвіду з питань організації контролю навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов у сучасних умовах розвитку закладів вищої педагогічної освіти.

Для розв'язання поставлених завдань у роботі використано **комплекс методів**, традиційних для історико-педагогічних досліджень, а саме:

- загальнонаукові (аналіз, синтез, класифікація, систематизація, узагальнення) – з метою аналітичного вивчення історико-педагогічної літератури, архівних джерел, нормативних документів, періодичних видань у контексті досліджуваної проблеми;

- понятійно-термінологічний – для з'ясування категоріального апарату з теми дослідження;

- історико-педагогічні (порівняльно-історичний, історико-хронологічний, ретроспективний, історико-структурний) – для виявлення генези проблеми організації контролю навчальної діяльності майбутніх учителів, визначення передумов цього процесу в межах досліджуваного періоду, чинників, що зумовлювали особливості організації перевірки навчальних досягнень студентів на факультетах іноземної філології закладів вищої педагогічної освіти в кінці ХХ – на початку ХХІ століть;

- прогностичний – для визначення перспектив використання набутого теоретичного та практичного досвіду організації контролю навчальної діяльності

майбутніх учителів іноземних мов у практиці сучасного освітнього процесу в закладах вищої педагогічної освіти України.

Хронологічні межі дослідження охоплюють кінець ХХ – початок ХХІ століття, період, який характеризується посиленою увагою до реформ вищої педагогічної освіти взагалі та проблем підготовки майбутніх учителів іноземної мови зокрема. Нижня межа дослідження – 1980 р. ХХ ст. – пов’язана з уведенням в дію Указу Президії Верховної Ради Української РСР «Про внесення змін і доповнень до Закону Української РСР про народну освіту», затвердженого Законом Української РСР від 31 жовтня 1980 року № 1052-Х, запровадженням єдиної структури кваліфікаційної характеристики фахівців усіх спеціальностей, що мало безпосередній вплив на особливості підготовки педагогічних кадрів. Верхня межа дослідження – 2014 р. – зумовлена прийняттям Закону України «Про вищу освіту», розробкою низки новітніх освітніх програм і проектів в галузі іншомовної педагогічної освіти.

Джерельну базу дослідження становлять архівні матеріали Центрального державного історичного архіву України, Центрального державного архіву вищих органів влади й управління (ЦДАВО України), Центрального державного історичного архіву України (м. Львів), Державного архіву Харківської області (ДАХО), Чернігівського обласного державного архіву (м. Чернігів), архівів Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка, Слов’янського державного педагогічного інституту, Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради; нормативно-правові документи, що регулювали процес організації контролю у закладах вищої педагогічної освіти протягом досліджуваного періоду (закони України, накази Міністерства освіти і науки України, урядові постанови, директивні вказівки, матеріали з’їздів і нарад, де обговорювалися проблеми вищої педагогічної освіти, протоколи засідань учених рад закладів вищої педагогічної освіти України, звіти педагогічних інститутів та університетів, статuti закладів вищої педагогічної освіти, Положення про критерії та порядок оцінювання навчальних досягнень студентів, навчальні плани та програми з підготовки вчителів іноземних мов тощо); матеріали фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського, Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка, Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника, Центральної наукової бібліотеки ХНУ імені В. Н. Каразіна; періодичні видання «Освіта», «Вища школа», «Рідна школа», «Педагогіка і психологія», «Шлях освіти», «Іноземні мови в навчальних закладах», «Іноземні мови» та інші; фактологічно-інтерпретаційні джерела (монографії, дисертації, збірники наукових праць, матеріали науково-практичних конференцій, у яких висвітлено різні аспекти досліджуваної проблеми); Internet ресурси, що ілюструють особливості організації контролю навчальної діяльності студентів на сучасному етапі.

Наукова новизна і теоретичне значення дисертаційної роботи полягає в тому, що *вперше* в обраних хронологічних межах цілісно та системно проаналізовано

проблему організації контролю результатів навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов закладів вищої педагогічної освіти України; визначено й обґрунтовано етапи та провідні тенденції цього процесу з урахуванням суспільно-політичних й організаційно-педагогічних передумов; узагальнено досвід застосування різноманітних форм і методів організації контролю результатів навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов у практиці ЗВПО України наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.; схарактеризовано особливості суб'єкт-суб'єктної та комп'ютерно опосередкованої взаємодії викладача та студентів – майбутніх учителів іноземних мов – у процесі перевірки академічних досягнень у педагогічних ЗВО України досліджуваного періоду; окреслено перспективи використання педагогічно цінного досвіду з питань організації контролю навчальної діяльності в сучасних умовах розвитку закладів вищої педагогічної освіти, що пов'язані з розвитком електронного освітнього середовища, впровадженням альтернативних форм і методів оцінювання;

у процесі наукового пошуку *уточнено* сутність поняття «контроль», «навчальна діяльність», «функція контролю», «вид контролю», «форма контролю»;

подальшого розвитку набули уявлення про передумови організації контролю навчальної діяльності майбутніх учителів у педагогічних ЗВО України.

До наукового обігу введено маловивчені архівні матеріали (загальною кількістю 20 одиниць) та офіційні документи, які уточнюють види, форми та методи контролю навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов в обраних хронологічних межах, що уможливило розширення науково-педагогічного погляду на досліджуваний феномен.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що матеріали дисертації сприяють формуванню об'єктивного уявлення про організацію контролю навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов у ЗВПО України наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття і можуть стати підґрунтям підвищення якості іншомовної педагогічної освіти з урахуванням цінного педагогічного досвіду минулих років.

Отримані в ході дослідження результати актуалізовано під час викладання здобувачам освітнього ступеня бакалавра та магістра академічних дисциплін «Методика викладання іноземних мов у закладах середньої освіти», «Інноваційні підходи до викладання іноземних мов у закладах вищої освіти» у Комунальному закладі «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, а також відображено в навчально-методичних посібниках «Test your English Grammar» (2017), «Test your English Vocabulary» (2017), «Prepositions in Use» (2018), «The Passive in Use» (2018) (одноосібні), «Your Grammar Guide: The Noun» (2019) (у співавторстві).

Результати дисертаційної роботи можуть бути використані у процесі професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов для розробки спецкурсів, написання курсових, дипломних та магістерських робіт, із метою самоосвіти студентами та викладачами факультетів іноземних мов.

Висновки та рекомендації, сформульовані в дисертації, **впроваджено** в освітній процес Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (довідка № 01-13/176 від 07.03.2019 р.) Горлівського інституту іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний

університет» (довідка 112/01 від 12.03.2019 р.), Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (довідка № 114 від 06.03.2019 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні положення, результати й висновки дослідження обговорено на засіданнях кафедр педагогіки та психології, іноземної філології Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (2017 – 2019 рр.) і представлено на науково-практичних конференціях:

– міжнародних: «Інноваційний розвиток суспільства за умов крос-культурних взаємодій» (Суми, 2010), «Science and Civilization – 2016» (Шефїлд, 2016 р.), «Science without Borders – 2016» (Шефїлд, 2016 р.), Perspective Questions of Science and Technology (Перемишль, 2016 р.), «Педагогіка в системі гуманітарного знання» (Одеса, 2017 р.), «Суспільні науки сьогодні» (Краматорськ, 2017 р.), «Сучасна система освіти і виховання: досвід минулого – погляд у майбутнє» (Київ, 2017 р.), «Наукова дискусія: питання педагогіки та психології» (Київ, 2017 р.), «Психологія і педагогіка на сучасному етапі розвитку наук: актуальні проблеми теорії і практики» (Одеса, 2018 р.);

– всеукраїнських: «Методичні та психолого-педагогічні проблеми викладання іноземних мов на сучасному етапі» (Харків, 2009 р.);

– регіональних: «Формування сучасного освітнього середовища: теорія і практика» (Харків, 2016 р.), «Науково-методична робота у сучасному ВНЗ: стан, проблеми, перспективи» (Харків, 2017 р.).

Публікації. Основні положення та результати дослідження відображено в 23 наукових працях, серед яких 20 одноосібних, із них: 9 статей опубліковано в фахових науково-педагогічних виданнях України, 2 – публікації в закордонних виданнях (1 – одноосібна), 12 тез доповідей у збірниках матеріалів наукових конференцій (10 – одноосібних).

Особистий внесок у праці, опубліковані у співавторстві. У статті «Modern Textbooks as Means of Innovative Technologies Realization in Foreign Language Teaching», опублікованій у співавторстві з О. Осовою, автору належить аналіз потенціалу сучасних підручників з англійської мови в контексті здійснення контролю результатів навчальної діяльності. У тезах доповідей «Функції педагогічного контролю у вищих навчальних закладах», «Self-Assessment of Learning Outcomes», опублікованих у співавторстві з Л. Бахмат, внесок автора полягає в теоретичному обґрунтуванні проблеми та розкритті суті ключових понять дослідження.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (481 найменування, із яких 105 – архівні джерела, 58 – іноземною мовою), додатків – 7). Загальний обсяг роботи становить 360 сторінок, основний зміст викладено на 197 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність і доцільність теми дослідження, розкрито ступінь її розробленості; визначено об'єкт, предмет, мету і завдання роботи; схарактеризовано методи, хронологічні межі та джерельну базу дослідження;

розкрито наукову новизну, теоретичне і практичне значення отриманих результатів; визначено особистий внесок здобувача, подано відомості про форми апробації та впровадження результатів дослідження.

У першому розділі – **«Теоретичні питання організації контролю навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов у закладах вищої педагогічної освіти України наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття»** – проаналізовано джерельну базу дослідження, окреслено категоріально-поняттєвий апарат дисертаційної праці; розкрито основні передумови та визначено етапи і тенденції організації контролю навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов у ЗВПО України в кінці ХХ – на початку ХХІ століття.

Аналітичний огляд джерел, використаних у процесі вивчення організації контролю навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов у ЗВПО України в кінці ХХ – на початку ХХІ століття, дозволив їх систематизувати та розподілити на три групи за змістом. До першої групи віднесено джерела, які висвітлювали розвиток педагогічної освіти в Україні, друга група включала дослідження, присвячені організації контролю та оцінюванню навчальних досягнень студентів, третя група складалася з наукових розвідок, предметом яких була професійна підготовка вчителів іноземних мов. Опрацьовано нормативно-правову, науково-педагогічну літературу, архівні документи з досліджуваної проблеми. На різних етапах наукового пошуку та опрацювання джерел використано методи несущільного дослідження: монографічний, вибірковий методи та метод головного масиву.

Комплексний аналіз історико-педагогічної та науково-методичної літератури виявив певні розбіжності у визначенні таких основних термінів досліджуваної проблеми, як «навчальна діяльність», «контроль», «функція контролю», «вид контролю», «форма контролю». Контроль навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов у межах досліджуваного періоду розглянуто як: специфічну функцію перевірки успішності (Г. Щукіна, А. Купріянов); науково обґрунтовану систему перевірки результатів освіти, навчання, виховання студентів (В. Аванесов); засіб керівництва навчально-пізнавальною діяльністю студентів з боку педагога (Л. Русакова); діяльність, метою якою є визначення рівнів навченості і приведення отриманих результатів до професійного рівня (Ю. Головач, Л. Романишина). Основними вимогами до організації ефективного контролю в процесі підготовки майбутніх учителів іноземних мов виступали його індивідуалізація, об'єктивність, систематичність і системність, оптимізація, гласність, всебічність, етичність та професійна спрямованість. Вивчення праць Ю. Бабанського, С. Вітвицької, А. Конишевої, Л. Одерій та ін. дозволило дійти висновку, що для педагогічного контролю у сфері іншомовної освіти характерні контрольна, навчальна (освітня), розвивальна, оцінювальна, мотиваційно-стимулювальна, коригувальна, діагностична, управлінська, організаторська, методична та виховна функції. Викладені вище функції реалізовувалися в процесі попереднього, поточного, тематичного, рубіжного та підсумкового видів контролю, що здійснювався у таких основних формах, як усна чи письмова перевірка, тестування, самоконтроль.

На основі проведення історико-педагогічного аналізу наукових робіт визначено суспільно-політичні та організаційно-педагогічні передумови, що сприяли активізації організації контролю навчальної діяльності майбутніх учителів

іноземних мов, а саме: поступове загострення у післявоєнний період суспільної потреби у спеціально підготовлених учителях іноземних мов у закладах середньої освіти; зростання соціального запиту на практично орієнтовану середню освіту з метою прискорення соціально-економічного розвитку держави; розвиток педагогічних уявлень щодо оцінювання результатів освітньої діяльності; інституціоналізація педагогічної освіти в цілому і професійної підготовки майбутніх вчителів іноземних мов зокрема; формування нормативно-правового забезпечення в галузі освіти в післявоєнний період; початок процесу організації контролю навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов у закладах вищої педагогічної освіти України із застосуванням ЕОМ; розширення профілю підготовки вчителів іноземної мови; посилення ідей полікультурної освіти.

Передумовами, що гальмували досліджуваний процес, визначено нестачу кваліфікованих викладачів вищої школи у повоєнні роки, низький рівень навчально-методичного забезпечення для здійснення контрольних заходів; домінування ролі викладача при здійсненні контролю навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов у процесі взаємодії учасників освітнього процесу в ЗВПО України.

На основі джерельної бази була розроблена періодизація, що включає такі етапи: перший етап (1980–1990 рр.) – етап формалізованого підходу до організації контролю знань за умов надмірної централізації системи освіти; другий етап (1991–2004 рр.) – етап диференціації та індивідуалізації контролю навчальної діяльності у закладах вищої педагогічної освіти України, уніфікації вимог до його здійснення; третій етап (2005–2014 рр.) – етап запровадження рейтингового контролю та реалізації комунікативного, особистісно зорієнтованого та компетентнісного підходів у процесі підготовки майбутніх учителів іноземних мов.

З'ясовано, що у межах першого етапу контроль навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов носив формальний характер і здійснювався переважно за рахунок перевірки засвоєння ними певного обсягу знань, умінь і навичок, цьому процесу бракувало варіативності та індивідуалізації, вихід за межі традиційних методів оцінювання вважався недоцільним. Основна увага зосереджувалася на формуванні у майбутніх учителів іноземних мов навичок і вмінь проводити на належному організаційному й виконавському рівнях уроки, факультативи та інші форми занять, набутті ними моральних якостей відповідних тогочасним реаліям та умінь виховувати їх у своїх учнів. Продовжувалася комплексна державна політика в умовах централізації системи освіти. У той же час, спостерігалось розширення профілю підготовки вчителів іноземної мови і посилення ролі полікультурної мовної освіти.

Виявлено, що протягом другого етапу розпочався процес децентралізації у сфері освіти, особливостями якого стало певне розширення автономії освітніх закладів; прийняття низки нормативно-правових документів, спрямованих на диференціацію й індивідуалізацію освітнього процесу в закладах вищої освіти взагалі та в підготовці майбутніх учителів іноземних мов зокрема. Наголошувалося на пріоритетності інтеграції українського суспільства до світової освітньої спільноти, приєднанні України до мовної політики Ради Європи і відповідно, на необхідності розробки нових програм підготовки вчителів із урахуванням кінцевої мети навчання іноземних мов у загальноосвітній школі – формуванні в учнів

іншомовної комунікативної компетенції. Отже, характерними тенденціями, що впливали на організацію контролю навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов у 1991 – 2004 рр., виявлено такі: посилення ідей полікультурної освіти; розвиток явищ плюрилінгвізму; перехід до комунікативного, особистісно зорієнтованого й компетентісного підходів у викладанні іноземних мов та оцінюванні рівня професійної підготовки фахівців у іншомовній педагогічній освіті. Водночас, на той період не існувало чітко визначених критеріїв для оцінки рівня сформованості мовленнєвих умінь студентів мовних педагогічних ЗВО, форми проведення контролю носили переважно некомунікативний характер.

Установлено, що у хронологічних межах третього етапу (2005–2014 рр.) відбулося запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу в ЗВПО, що позитивно вплинуло на організацію контролю навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов; сприяло підвищенню мотивації студентів до активності на заняттях, постійному повторенню вивченого матеріалу; забезпечило об'єктивність, прозорість, відкритість процесу перевірки навчальних досягнень майбутніх учителів іноземних мов. Перехід на рейтингову систему оцінювання актуалізував такий вид контролю, як тести; активізував самостійну роботу студентів, зробив її ритмічною і систематичною протягом семестру; сприяв диференціації та оптимізації організації контролю навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов. Наявні традиційні форми та методи контролю були модифіковані на підставі комунікативного, особистісно зорієнтованого та компетентісного підходів із урахуванням специфіки соціокультурного та професійно спрямованого компонентів підготовки фахівців, що знайшло відображення у змісті контрольних завдань, із метою розвитку освітньо-культурного діалогу суб'єктів освітнього процесу; виховання мовної толерантності особистості; формування іншомовної комунікативної компетенції; навичок самоосвіти та самоконтролю; організації контролю навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов із урахуванням рівнів володіння іноземними мовами та їх ілюстративних дескрипторів, прописаних у Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти.

У другому розділі – **«Досвід організації контролю навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов у закладах вищої педагогічної освіти України наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття»** – схарактеризовано навчально-методичне забезпечення організації контролю навчальної діяльності студентів у досліджуваній період; проаналізовано застосування різноманітних форм і методів організації контролю результатів навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов у практиці закладів вищої освіти України досліджуваного періоду; розкрито особливості здійснення взаємодії викладача і студента в процесі організації контролю навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов у ЗВПО України; окреслено перспективи використання набутого досвіду в сучасних умовах освітнього процесу ЗВПО.

Проведене дослідження засвідчило, що навчально-методичне забезпечення контролю навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов у кінці ХХ – на початку ХХІ ст. було представлено у комплексах навчально-методичного забезпечення дисциплін, до якого входили навчальні програми; підручники та

навчальні посібники; інструктивно-методичні матеріали до семінарських, практичних і лабораторних занять; індивідуальні семестрові завдання для самостійної роботи студентів із навчальних дисциплін та завдання для самоконтролю; матеріали поточного та підсумкового контролю (контрольні завдання до семінарських, практичних занять; контрольні роботи для перевірки рівня засвоєння студентами навчального матеріалу); методичні матеріалами для написання курсових, дипломних робіт, пакети тестових завдань, пакети екзаменаційних та залікових матеріалів.

З'ясовано, що навчально-методичне забезпечення контролю навчальної діяльності майбутніх учителів іноземної мови у кінці ХХ ст. було спрямоване на розробку нових та вдосконалення наявних методів і засобів контролю навчальної діяльності студентів у цілому та студентів – майбутніх учителів іноземної мови зокрема.

Доведено, що важливим етапом у розвитку навчально-методичного забезпечення організації контролю навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов стало укладання у 2001 р. Програми з англійської мови для університетів та інститутів з п'ятирічним курсом навчання (Curriculum for English Language Development in Universities and Institutes) та у 2004 р. Програми з німецької мови (Curriculum für den sprachpraktischen Deutschunterricht an pädagogischen Fakultäten der Universitäten und pädagogischen Hochschulen), які визначали систему здійснення тогочасного контролю. Поточний контроль реалізувався під час виконання студентами аудиторних тестів, письмових контрольних робіт, заповнення опитувальників щодо власної успішності, виконання проектів, написання есе тощо. Змістове наповнення для цього виду контролю розроблялося кожним ЗВПО відповідно до специфіки викладання в ньому. Завдання для проведення підсумкового контролю мали відповідати рекомендаціям, поданим у Програмі, оскільки цілі та зміст саме підсумкового контролю повинні співвідноситись із завданнями та рівнями досягнень за кожен рік і за весь період навчання іноземної мови. Програмою також визначалися форми підсумкового контролю: усний екзамен із оцінюванням відповіді студента на підставі власного враження екзаменатора або у формі комбінованого тесту, який застосовувався з метою перевірки сформованості конкретних навичок і вмінь мовлення та їх відповідності рівням володіння студентами іноземними мовами відповідно до Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти.

Визначено, що упровадження на факультетах іноземних мов педагогічних освітніх закладів удосконалених програм і підручників відбувалося у руслі виконання Болонських угод у тісному зв'язку з напрацюваннями раціональних методів контролю навчальної діяльності, приведенням їх у відповідність до кредитно-модульної системи організації навчального процесу, створенням різноманітного дидактичного матеріалу для організації самостійної пізнавальної діяльності студентів та систематичної її перевірки.

Виявлено, що у ХХІ ст. спостерігалася тенденція до інформатизації та технологізації освіти, що призвело до поширення використання технічних засобів навчання. Це, в свою чергу, стало поштовхом для виокремлення комп'ютерно орієнтованої складової у структурі сучасних НМКД.

Вивчення досвіду ЗВПО України досліджуваного періоду дозволило стверджувати, що до основних видів організації контролю навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов належали: попередній, поточний, тематичний (або проміжний), періодичний, підсумковий та самоконтроль. Зазначені види контролю характеризувалися систематичністю і різноманітністю форм і методів їх організації.

Узагальнення досвіду організації контролю результатів навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов у практиці закладів вищої педагогічної освіти в Україні виявило, що протягом 1980–1990 рр., поряд із традиційним контролем, що здійснювався на лекціях, семінарських і практичних заняттях, у позанавчальний час, на консультаціях, заліках та іспитах, у практиці підготовки майбутніх учителів іноземних мов були запроваджені внутрішньо семестрові атестації, педагогічні практикуми, науково-методичні конференції, робота в науково-дослідних лабораторіях, навчальні конкурси й олімпіади, розгорнуті бесіди, експрес-перевірки самостійного вивчення навчального матеріалу, перефраз, діалогізація текстів, опис картин, переказ незнайомих текстів, програмований контроль, що стало особливістю цього етапу й сприяло ефективності досліджуваного процесу.

Другий період (1991–2004 рр.) ознаменувався більш широким використанням тестів як: методу попереднього контролю з метою визначення ступеня уваги, рівня оволодіння знань; методу поточного і підсумкового контролю з метою перевірки ступеня засвоєння пройденого матеріалу; методу контролю самостійної роботи студентів із рекомендованою літературою. Добір відповідних завдань до практичних і семінарських занять сприяв індивідуалізації процесу навчання майбутніх учителів іноземних мов. Установлено, що наприкінці 90-х років ХХ ст. відбулося впровадження нових форм контролю навчальної діяльності студентів: індивідуальних домашніх контрольних робіт; творчих самоаналізів; взаємооцінювання на семінарах і практичних заняттях; творчих диктантів, бліц-опитування; лінгвістичного аналізу тексту; реферування газетних статей тощо. Проведене дослідження засвідчило, що особливістю підсумкового контролю у формі державного екзамену в процесі підготовки майбутніх учителів іноземних мов на другому етапі було те, що до його складу входили питання з методики викладання іноземної мови, які передбачали практичне виконання завдань, що сприяли якісній підготовці майбутніх учителів до здійснення професійної діяльності. Ефективним методом контролю за самостійною науково-дослідною роботою студентів залишалося виконання курсових та дипломних робіт.

Вивчення досвіду організації та контролю навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов у ЗВПО України показало, що на третьому етапі (2005–2014 рр.), після приєднання України до Болонського процесу, до попередніх видів контролю додавався модульний контроль, який здійснювався як у традиційних формах (контрольні, курсові, практичні, лабораторні роботи, колоквиуми, захист проектів тощо), так і в форматі тестування різного обсягу, форми і ступеня складності. Для поточного контролю використовувалися творчі та інтерактивні методи контролю (есе, мозковий штурм, публічний захист найкращих ідей, різноманітні ігри тощо). Вивчення джерельної бази з теми дослідження дало підстави стверджувати, що особливістю процесу контролю навчальної діяльності

майбутніх учителів іноземних мов стало широке застосування новітніх інформаційно-комунікаційних технологій. З'ясовано, що популярністю серед викладачів та студентів педагогічних ЗВО досліджуваного періоду користувалися платформи ATutor, Blackboard Learning System, Claroline, eFront, e-University, Live@EDU, Lotus Learning Space, Moodle, SharePointLMS, REDCLASS, «Віртуальний Університет», ГЕКАДЕМ, «Прометей» тощо.

Аналіз протоколів засідань навчально-методичних рад факультетів та кафедр низки педагогічних ЗВО України, інших історико-педагогічних джерел дозволив стверджувати, що протягом першого етапу дослідження (1980–1990 рр.) розпочалась активна робота щодо створення сприятливих умов для організації ефективної взаємодії у процесі контролю навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов, яка полягала у забезпеченні просторової рівноправної позиції викладача і студентів; запровадженні елементів діалогічної взаємодії у таких формах і методах, як бесіда, дискусія, диспут, ділові, рольові ігри, спільно-розподілена діяльність, робота в тріадах, групах, тренінг-класах тощо; проведенні підсумкового контролю у нетрадиційному форматі: захист спецпитання, дидактичний театр, аукціон ідей, відповідь-роздум «трією», групова творча відповідь, що набувало особливого значення саме в підготовці майбутніх учителів іноземних мов, які мали опанувати мову не лише як засіб спілкування, але й як засіб професійної діяльності.

З'ясовано, що впродовж другого етапу дослідження (1991–2004 рр.) проблема створення умов ефективної педагогічної взаємодії учасників освітнього процесу з метою полегшення подальшої адаптації майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності оформилась у пошук новітніх форм і методів організації навчання, що позиціонували студента як активного здобувача знань, рівноправного із викладачем партнера. У педагогічних ЗВО досліджуваного періоду спостерігалася тенденція щодо переходу педагогічної взаємодії в процесі організації контролю навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов на суб'єкт-суб'єктну основу, яка забезпечувала мотиваційне управління творчим навчанням і реалізовувалася під час організації спілкування за допомогою таких методів, як моделювання різних ситуацій з процесу навчання та виховання учнів, «мозковий штурм», «акваріум», «порожнє крісло», «дерево рішень», «SWOT», «шість капелюхів», «6×6×6» тощо. Особлива увага приділялася впливу позитивних емоцій у процесі педагогічної взаємодії під час контролю за навчальною діяльністю студентів.

Визначено, що на третьому етапі дослідження (2005–2014 рр.) у практиці педагогічних ЗВО чітко простежувалася комп'ютерно-опосередкована педагогічна взаємодія, яка забезпечувала всебічний (поточний, модульний, підсумковий) контроль освітнього процесу та здійснювалася в форматі електронних листів, коментарів у електронних журналах, обміну миттєвими повідомленнями у чатах, участі у відео конференції або дискусії в онлайн режимі тощо.

У роботі доведено, що теоретичні положення та досвід реалізації контролю навчальної діяльності майбутніх учителів у ЗВПО України досліджуваного періоду не втратили своєї актуальності й можуть бути творчо переосмислені та реалізовані в сучасних закладах вищої освіти з метою розробки програмного забезпечення для здійснення поточного та модульного контролю за допомогою електронних засобів

навчання; укладання електронних підручників та навчально-методичних посібників із підготовки майбутніх фахівців до оволодіння електронними засобами здійснення контролю знань у професійній діяльності; розвитку дистанційного вивчення іноземних мов, за умов якого контроль здійснюється в формі перекладу та усного спілкування з викладачем через мережу Інтернет; урізноманітнення організації контролю навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов за рахунок альтернативних форм і методів оцінювання, театралізації та драматизації; запровадження технології портфоліо як ефективної форми контролю результатів діяльності студента, що створює передумови для поступового впровадження європейського методичного портфеля майбутнього вчителя іноземної мови у підготовку фахівців цієї галузі у нашій країні з метою забезпечення їх конкурентоспроможності і професійної мобільності.

ВИСНОВКИ

У дисертації вперше подано цілісний аналіз проблеми організації контролю навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов у закладах вищої педагогічної освіти в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. в історичному аспекті.

1. Ретроспективний аналіз історичного розвитку теорії та практики організації контролю навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов у закладах вищої педагогічної освіти України (кінець ХХ – початок ХХІ століття) здійснено на основі аналізу філософських і педагогічних праць; історичної літератури; публікацій у періодичних виданнях педагогічного характеру; монографій, авторефератів, дисертацій, присвячених різним аспектам досліджуваної проблеми; документальних джерел (законодавчих актів, нормативних документів, концепцій розвитку освіти, архівних матеріалів), що регламентували здійснення контролю навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов. Пошук, систематизацію та всебічний аналіз масиву джерел, у яких висвітлено організацію контролю навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов у ЗВПО України, реалізовано за допомогою монографічного, вибіркового методів, методу основного масиву.

Встановлено, що теоретичні засади організації контролю навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов було закладено у працях вітчизняних та зарубіжних учених: В. Аванесова, А. Алексюка, Ю. Бабанського, С. Вітвицької, А. Конишевої, С. Ніколаєвої, Н. Пейсахова, П. Підкасистого, Л. Романишиної, Н. Тализіної, Н. Шиян, Г. Щукіної, М. Ярмаченка та ін. З'ясовано сутність провідних дефініцій дослідження «навчальна діяльність», «контроль», «функція контролю», «вид контролю», «форма контролю». На основі узагальнення поглядів провідних науковців досліджуваного періоду контроль навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов розглянуто як важливу складову процесу навчання, спрямовану на виявлення рівня знань, умінь і навичок студентів та усунення неузгодженості між нормативно встановленими вимогами до навчальних досягнень та їх реальним рівнем; як інструмент зворотнього зв'язку спільної діяльності викладача і студентів у межах освітнього процесу.

2. Проведений історико-педагогічний аналіз дозволив визначити основні суспільно-політичні та організаційно-педагогічні передумови розвитку теорії та практики організації контролю навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов у закладах вищої педагогічної освіти України: загострення у післявоєнний

період суспільної потреби у спеціально підготовлених учителях іноземних мов і нестача кваліфікованих викладачів у закладах вищої освіти, низький рівень навчально-методичного забезпечення для здійснення контрольних заходів; домінування ролі викладача при здійсненні контролю навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов у процесі взаємодії учасників освітнього процесу; зростання соціального запиту на практично орієнтовану середню освіту з метою прискорення соціально-економічного розвитку держави; інституціалізація педагогічної освіти в цілому і професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов зокрема; формування нормативно-правового забезпечення в галузі освіти в післявоєнний період; початок процесу організації контролю навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов із застосуванням ЕОМ; розширення профілю підготовки вчителів іноземної мови; посилення ідей полікультурної освіти.

3. З'ясовано, що досліджувана проблема у визначених хронологічних межах розвивалася поетапно. Критеріями визначення етапів були офіційна освітня політика держави, рівень розвитку теорії та практики вищої педагогічної освіти, вимоги до вчителя.

Перший етап (1980–1990 рр.) – етап формалізованого підходу до організації контролю знань за умов надмірної централізації системи освіти, якому притаманні тенденції переважання вербальних засобів навчання та репродуктивних форм контролю, авторитарного стилю спілкування; застосування елементів програмованого та алгоритмізованого контролю за умов зміцнення матеріально-технічної бази ЗВО; пошуку шляхів активізації та оптимізації здійснення контролю за навчальною діяльністю майбутніх учителів іноземних мов. Другий етап (1991–2004 рр.) – етап диференціації та індивідуалізації контролю навчальної діяльності у закладах вищої педагогічної освіти України, уніфікації вимог до його здійснення, що характеризувався такими тенденціями: децентралізація у сфері освіти; посилення ідей полікультурної освіти, явищ плюрилінгвізму; розвиток творчих здібностей майбутніх учителів іноземних мов у ході здійснення контрольних заходів; активізація ролі самостійної роботи. Третій етап (2005–2014 рр.) – етап запровадження рейтингового контролю та реалізації комунікативного, особистісно зорієнтованого та компетентнісного підходів у процесі підготовки майбутніх учителів іноземних мов, у межах якого спостерігалися тенденції організації контролю навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов відповідно до рівнів володіння іноземними мовами та їх ілюстративних дескрипторів, прописаних у Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти; модифікації форм і методів контролю; урахування специфіки соціокультурного та професійно спрямованого компонентів у змісті контрольних завдань; інформатизації та комп'ютеризації процесу контролю.

4. Виявлено, що практика закладів вищої педагогічної освіти України досліджуваного періоду презентує цікавий досвід організації контролю навчальних досягнень майбутніх учителів іноземних мов, ефективність якого забезпечувалася створенням відповідного навчально-методичного забезпечення; застосуванням широкої палітри форм і методів контролю (екзамени, заліки, внутрішньосеместрові атестації, педагогічні практикуми, навчальні конкурси, колоквиуми, ректорські та комплексні контрольні роботи, індивідуальні домашні контрольні роботи, творчий

самоаналіз, тестування, опитування, проектні завдання, написання есе, діалогізація текстів, реферування, метод портфоліо тощо). У процесі дослідження з'ясовано, що із переходом вітчизняної системи освіти на кредитно-модульну систему організації навчального процесу в практиці організації контролю навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов відбулися докорінні зміни щодо вибору форм і методів, які характеризувалися диференціацією, індивідуалізацією, варіативністю, а також широким застосуванням електронних засобів навчання з метою перевірки рівня знань, умінь і навичок студентів. Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що адекватній організації контролю сприяла суб'єкт-суб'єктна та комп'ютерно опосередкована взаємодія учасників освітнього процесу, яка забезпечувала мотиваційне управління творчим навчанням, створювала умови для ефективної самостійної роботи, самоконтролю та самооцінки.

5. У роботі актуалізовано перспективи впровадження узагальненого досвіду в умовах реформування сучасної вищої школи з таких напрямків: організація контролю навчальної діяльності майбутніх учителів іноземної мови з використанням інформаційних технологій; удосконалення процесу здійснення тестового контролю, за допомогою якого можна не тільки виявити якість навчання, але й оптимально управляти навчальним процесом; підготовка майбутніх фахівців до оволодіння електронними засобами здійснення контролю знань у професійній діяльності; удосконалення навчально-методичного забезпечення організації контролю навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов, одним із аспектів якого є використання електронних підручників; здійснення комп'ютерно опосередкованої педагогічної взаємодії в процесі організації контролю навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов; розширення спектру форм і методів організації контролю навчальної діяльності, що акцентують студента як активного здобувача знань, рівноправного із викладачем партнера, здатного до самостійного професійного розвитку, контролю та самоконтролю.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Перспективним видається вивчення досвіду організації педагогічного контролю у процесі підготовки вчителів у європейських країнах із метою розробки інноваційного комплексу альтернативних форм, методів і засобів контролю навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов.

Основний зміст дисертації відображено в таких публікаціях:

I. Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дослідження

1. Панченко В. В. Особливості тестової перевірки рівня сформованості вмій аудіювання. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки* : зб. наук. праць / редкол. : Л. М. Черноватий (голов. ред.) та ін. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2010. Вип. 16. С. 167–173.

2. Панченко В. В. Прийоми тестування англomовних лексичних навичок у рецептивних видах мовленнєвої діяльності. *Гуманізація навчально-виховного процесу* : науково-методичний зб. наук. праць / редкол. : В. І. Сипченко (голов. ред.) та ін. Слов'янськ : СДПУ, 2011. Спецвип. 7. Ч. II. С. 113–122.

3. Панченко В. В. Методи альтернативного оцінювання навчальних досягнень майбутніх учителів іноземних мов. *Вісник Черкаського університету* : наук. журнал. Черкаси, 2016. № 15. С. 55–61.

4. Панченко В. В. Передумови розвитку проблеми організації контролю за навчальною діяльністю майбутніх учителів іноземних мов у педагогічних ВНЗ України в кінці ХХ – на початку ХХІ століття. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. праць / редкол. : Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін. Запоріжжя : КПУ, 2017. Вип. 55 (108). С. 50–59.

5. Панченко В. В. Умови ефективної організації контролю навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов. *Молодь і ринок* : наук.-пед. журнал Дрогобицького державного педагогічного університету. Дрогобич, 2017. № 10 (153). С. 162–167.

6. Панченко В. В. Сутність контролю навчальної діяльності студентів: сучасний аспект. *Педагогічні науки* : зб. наук. праць Херсонського державного університету. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2017. Вип. LXXVI. Т. 2. С. 109–113.

7. Панченко В. В. Навчальний план та навчальна програма як складові навчально-методичного забезпечення організації контролю навчальної діяльності майбутніх учителів на межі ХХ-ХХІ століть. *Теоретична і дидактична філологія. Сер. : Педагогіка* : зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький, 2018. Вип. 27. С. 129–139.

8. Панченко В. В. Реалізація функції контролю навчально-методичних комплексів дисциплін у процесі підготовки майбутніх учителів іноземних мов на межі ХХ – ХХІ століть. *Вісник Черкаського університету. Сер. : Педагогічні науки* : зб. наук. праць. Черкаси : Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, 2018. № 13. С. 91–97.

9. Panchenko V.V. Realization of the Control Function in the Structure of Textbooks and Teaching Aids in the Process of Future Foreign Language Teachers Training at the Turn of the XXI Century. *Теорія і методика професійної освіти* : електронне наукове фахове вид. 2018. Вип. 14. URL : <https://ivetscienceipto.wixsite.com>

10. Osova O., Panchenko V. V. Modern Textbooks as Means of Innovative Technologies Realization in Foreign Language Teaching. *Journal of Advocacy, Research and Education* : журнал. Ghana : KAD International, 2016. Vol. 7. Is. 3. P. 158–168.

11. Panchenko V. V. Organization of Students' Educational Control Activities in Ukrainian High School. *Journal of Advocacy, Research and Education* : журнал. Ghana : KAD International, 2017. Vol. 4(2). P. 125–130.

II. Наукові праці апробаційного характеру

12. Панченко В. В. Принципи відбору змісту тестових завдань. *Методичні та психолого-педагогічні проблеми викладання іноземних мов на сучасному етапі* : матеріали II Всеукр. наук.-метод. конф. (м. Харків, 19 листопада 2009 року). Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2009. С. 88–90.

13. Панченко В. В. Тестування як сучасна форма контролю рівня сформованості вмінь читання іноземною мовою. *Інноваційний розвиток суспільства за умов крос-культурних взаємодій* : матеріали III Міжнар. наук. конф. для

студентів, аспірантів, науковців (м. Суми, 10–11 березня 2010 року). Суми : СОІППО, 2010. Т. II, Секції : № 3 (сесії 3.3-3.5). № 4. С. 305–308.

14. Панченко В. В., Бахмат Л. В. Функції педагогічного контролю у вищих навчальних закладах. *Science and Civilization – 2016 : materials of the XII International scientific and practical conference* (Sheffield, 30 January – 07 February 2016). Sheffield : Science and Education LTD, 2016. V. 9. Pedagogical sciences. P. 36–39.

15. Panchenko V. V., Bahmat L. V. Self-Assessment of Learning Outcomes. *Science without Borders – 2016 : materials of the XII International scientific and practical conference* (Sheffield, 30 March – 7 April 2016). Sheffield : Science and Education LTD, 2016. V. 8. Pedagogical sciences. P. 51–53.

16. Панченко В. В. Технологія портфоліо як ефективний спосіб оцінювання навчальних досягнень майбутніх педагогів. *Формування сучасного освітнього середовища : теорія і практика : матеріали регіон. наук.-практ. конф.* (м. Харків, 17 травня 2016 року) / за заг. ред. Г. Ф. Пономарьової. Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. Харків : ФОП Петров В. В., 2016. С. 177–181.

17. Панченко В. В. Види педагогічного контролю у процесі навчання іноземних мов майбутніх учителів. *Perspective Questions of Science and Technology : materials of the XII International scientific and practical conference*, (Przemysl, 07–15 November 2016). Przemysl : Nauka i Studia, 2016. V. 6. Pedagogical sciences. P. 21–25.

18. Панченко В. В. Методичні прийоми підвищення ефективності контролю якості знань студентів вищих педагогічних навчальних закладів. *Науково-методична робота у сучасному ВНЗ : стан, проблеми, перспективи : матеріали регіон. наук.-практ. конф.* (м. Харків, 11 травня 2017 року) / Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. Харків : ХГПА, 2017. С. 175–178.

19. Панченко В. В. Вимоги до організації контролю навчальної діяльності у вищих педагогічних закладах освіти. *Педагогіка в системі гуманітарного знання : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Одеса, 8–9 вересня 2017 року). Херсон : Гельветика, 2017. С. 16–18.

20. Панченко В. В. Особливості організації контролю навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов у 70-80 рр. XX ст. *Суспільні науки сьогодні : матеріали X Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Краматорськ, 22 вересня 2017 року). Вінниця : ФОП Корзун Д. Ю., 2017. С. 27–30.

21. Панченко В. В. Нормативно-правовий аспект підготовки учителів іноземних мов у 90-х рр. XX ст. *Сучасна система освіти і виховання : досвід минулого – погляд у майбутнє : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Київ, 6–7 жовтня 2017 р.). Київ : ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2017. С. 14–16.

22. Панченко В. В. Підготовка майбутніх учителів іноземних мов у контексті мовної політики держав Європейського Союзу. *Наукова дискусія : питання педагогіки та психології : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Київ, 1–2 грудня 2017 року). Київ : ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2017. Ч. 1. С. 17–20.

23. Панченко В. В. *Психологія і педагогіка на сучасному етапі розвитку наук : актуальні проблеми теорії і практики* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 14–15 грудня 2018 року). Одеса : ГО «Південна фундація педагогіки», 2018. Ч. 2. С. 35–36.

Панченко В. В. Організація контролю навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах України (кінець ХХ – початок ХХІ ст.). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». – Старобільськ, 2019.

У дисертації представлено історіографію організації контролю навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов; з'ясовано сутність провідних дефініцій дослідження «контроль», «навчальна діяльність», «функція контролю», його види та форми; на основі аналізу масиву наукових джерел виділено передумови організації контролю навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов на межі ХХ – ХХІ ст. Науково обґрунтовано етапи розвитку навчально-методичного забезпечення досліджуваного процесу, особливостей здійснення взаємодії викладача і студентів у процесі реалізації різноманітних форм і методів контролю: I етап (1980–1990 рр.) – етап формалізованого підходу до організації контролю знань за умов надмірної централізації системи освіти, II етап (1991–2004 рр.) – етап диференціації та індивідуалізації контролю навчальної діяльності у закладах вищої педагогічної освіти України, уніфікації вимог до його здійснення, III етап (2005–2014 рр.) – етап запровадження рейтингового контролю та реалізації комунікативного, особистісно зорієнтованого та компетентнісного підходів у процесі підготовки майбутніх учителів іноземних мов. Схарактеризовано навчально-методичне забезпечення організації контролю навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов у практиці закладів вищої педагогічної освіти України досліджуваного періоду; проаналізовано застосування різноманітних форм і методів контролю; розкрито особливості здійснення взаємодії викладача і студента в межах досліджуваного процесу. Окреслено напрями використання узагальненого досвіду в сучасній практиці організації контролю навчальних досягнень студентів ЗВПО.

Ключові слова: навчальна діяльність, контроль, види контролю, форми контролю, методи контролю, взаємодія, майбутні учителі іноземних мов, заклад вищої педагогічної освіти.

Панченко В. В. Организация контроля учебной деятельности будущих учителей иностранных языков в высших педагогических учебных заведениях Украины (конец ХХ – начало ХХІ века). – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – общая педагогика, история педагогики. – Государственное учреждение «Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко». – Старобельск, 2019.

В диссертации представлено историографию организации контроля учебной деятельности будущих учителей иностранных языков; описано сущность ведущих дефиниций исследования «контроль», «учебная деятельность», «функция контроля», его виды и формы; на основе анализа массива научных источников выделено предпосылки организации контроля учебной деятельности будущих учителей иностранных языков на границе XX – XXI веков. Научно обосновано этапы развития учебно-методического обеспечения исследуемого процесса, особенности осуществления взаимодействия преподавателя и студентов в процессе реализации разнообразных форм и методов контроля: I этап (1980–1990 гг.) – этап формализованного подхода к организации контроля знаний в условиях чрезмерной централизации системы образования, II этап (1991–2004 гг.) – этап дифференциации и индивидуализации контроля учебной деятельности в педагогических УВО Украины, унификации требований к его осуществлению, III этап (2005–2014 гг.) – этап внедрения рейтингового контроля и реализации коммуникативного, личностно-ориентированного и компетентностного подходов в процессе подготовки будущих учителей иностранных языков. Охарактеризовано учебно-методическое обеспечение организации контроля учебной деятельности будущих учителей иностранных языков в практике заведений высшего педагогического образования Украины исследуемого периода; проанализировано использование разнообразных форм и методов контроля; раскрыты особенности реализации взаимодействия преподавателя и студента в рамках исследуемого процесса. Обозначены направления использования обобщенного опыта в современной практике организации контроля учебных достижений студентов заведений высшего педагогического образования.

Ключевые слова: учебная деятельность, контроль, виды контроля, формы контроля, методы контроля, взаимодействие, будущие учителя иностранных языков педагогическое учреждение высшего образования.

Panchenko V. V. Organizing control of future foreign language teachers' educational activity in Ukrainian higher pedagogical educational institutions (the end of the XX – the beginning of the XXI century). – Qualifying scientific work on the rights of manuscript.

Thesis for the degree of a candidate of pedagogical sciences (PhD) in specialty 13.00.01 – general pedagogy and history of pedagogy. – State Institution «Luhansk Taras Shevchenko National University». – Starobilsk, 2019.

The dissertation is a historical and pedagogical research aimed at establishing the peculiarities of organizing control of future foreign language teachers' educational activity in Ukrainian higher pedagogical educational institutions at the end of the XX – at the beginning of the XXI century.

A retrospective analysis of the historical development of the theory and practice of organizing the control of future foreign language teachers' educational activities in higher education institutions in Ukraine at the turn of XX - XXI centuries was carried out on the basis of analysis of philosophical and pedagogical works; historical literature; publications in periodicals of a pedagogical nature; monographs, abstracts, dissertations on various aspects of the researched problem; documentary sources (legislative acts, normative

documents, concepts of education development, archival materials), which regulated the control of educational activities of future foreign language teachers.

It was established that the theoretical foundations of organizing the control of future foreign language teachers' educational activity were laid down in the works by domestic and foreign scholars: V. Avanesov, A. Aleksiuk, V. Andrushchenko, S. Arkhanhelskyi, Yu. Babanskyi, S. Vitvytska, A. Konyshcheva, B. Korotiaiev, A. Kupriianov, S. Nikolaieva, N. Peisakhov, P. Pidkasystyi, L. Romanyshyna, N. Talyzina, N. Shyian, H. Shchukina, M. Yarmachenko and others, who treated control from the standpoint of activity and systematic approaches, determined the specifics of its character as an important component of the educational process aimed at defining the level of students' knowledge, skills and abilities and eliminating inconsistencies between normative requirements for learning outcomes and their real level; singled out the requirements for effective control organization (individual approach to the assessment of academic achievements, objectivity, regularity, optimization, publicity, comprehensiveness, professional orientation); characterized control functions, its types and forms.

On the grounds of the historical and pedagogical analysis the socio-political, organizational and pedagogical preconditions for organizing the control of future foreign language teachers' educational activity in Ukrainian higher pedagogical educational institutions at the turn of XX – XXI centuries were revealed.

It was found out that the researched problem developed in stages within the chosen chronological boundaries: the I stage (1980–1990) – the stage of the formalized approach to the organization of knowledge control under the conditions of excessive centralization of the educational system, the II stage (1991–2004) – the stage of differentiation and individualization of educational activities control in Ukrainian higher pedagogical educational institutions, unification of the requirements for its implementation, the III stage (2005–2014) – the stage of introduction of rating control and implementation of the communicative, learner-centered and competence approaches to future foreign language teachers training

It was established that the practice of Ukrainian higher pedagogical educational institutions during the researched period presents an interesting experience in organizing control of future foreign language teachers' academic achievements, its effectiveness was provided by the creation of appropriate teaching and methodological support; application of a wide range of control forms and methods, transition to subject-subject and computer-mediated interaction in the process of students' evaluation.

It was proved that the experience of organizing the control of the educational activity of future foreign language teachers in pedagogical institutions of higher education during the researched period has not lost its relevance. Therefore, the prospects of its creative application under modern conditions have been defined.

Key words: educational activity, control, type of control, form of control, method of control, interaction, future foreign language teachers, higher pedagogical educational institution.